

ASPECTOS POLÍTICOS E XURÍDICOS DA TRANSEXUALIDADE EN ESPAÑA, UNHA OLLADA DENDE O TRABALLO SOCIAL.

---

*Nerea Paula Rodríguez.
Graduada en Traballo Social pola Universidade de Vigo.*

RESUMO

A través do presente artigo pretendemos dar a coñecer a realidade na que se atopan as persoas transexuais en España no relativo ao ámbito xurídico e da sanidade. Buscamos coñecer o papel que ocupa este colectivo na axenda política española. Ademais, mediante a realización de dous grupos de discusión analizamos tamén se a sociedade é coñecedora e está sensibilizada con este colectivo e coa súa situación. Os grupos de discusión celebráronse con persoas novas, cunha idade comprendida entre os 19 e os 26 anos, todas con formación superior. Ao estudar Traballo Social, quixemos ir un paso máis alá e establecer unha comparativa entre a poboación nova doutras titulacións e cos estudantes de Traballo Social para saber se estes últimos posúen unha maior base de coñecemento sobre diversidade sexual ou se pola contra o seu nivel de coñecementos se asemella ao da poboación nova que pertence a outros ámbitos.

PALABRAS CHAVE

Traballo social, transexualidade, xénero, sexo, diversidade sexual.

RESUMEN

A través del presente artículo pretendemos dar a conocer la realidad en la que se encuentran las personas transexuales en España en lo relativo al ámbito jurídico y sanitario. Buscamos conocer el papel que desempeña este colectivo en la agenda política. Además, mediante la realización de dos grupos de discusión analizamos si la sociedad es conocedora y está sensibilizada con este colectivo y su situación. Los grupos de discusión se celebraron con personas jóvenes, con una edad comprendida entre los 19 y

los 26 años, todas con formación superior. Al estudiar Trabajo Social, hemos querido ir un paso más allá y establecer una comparativa entre la población joven de otras titulaciones y con los estudiantes de Trabajo Social para saber si estos últimos poseen una mayor base de conocimiento sobre diversidad sexual o si por el contrario su nivel de conocimientos se asemeja al de la población joven que pertenece a otros ámbitos.

PALABRAS CLAVE

Trabajo social, transexualidad, género, sexo, diversidad sexual.

ABSTRACT

Through the achievement of the present article, we are trying to see the current situation of transgender people in Spain, as well as the most common problems they have to face. In addition, by creating two discussion groups we will analyse if the society is aware and sensitized with this group and their situation. The discussion groups were held with young people, aged between 19 to 26 years, all of them with higher education. We wanted to go one step further and establish a comparison between young people of other degrees and students of Social Work in order to see if they have a larger base of knowledge about sexual diversity or if their level of knowledge resembles that of young people from other areas.

KEYWORDS

Social work, transsexualism, gender, sex, sexual diversity.

INTRODUCCIÓN

Unha das moitas funcións do traballo social e dar voz e contribuír a visibilizar aqueles colectivos que estiveron sumidos no silencio máis absoluto. Un deses colectivos é o colectivo transexual, persoalmente considero que aínda é moi pouco o que se sabe de este tema, e creo que aínda queda moito por recorrer, pero esta pareceume unha moi boa oportunidade para profundar, aínda que sexa un pouco na realidade do colectivo transexual en España.

Falar da historia da transexualidade implica falar de loita, non podemos contar a súa historia sen deternos a facer referencia á batalla que levaron e continúan levando a cabo de maneira incansable as persoas transexuais. Unha loita que persegue o recoñecemento e a regulación da súa condición, unha guerra declarada contra a intolerancia e a indiferenza.

Imos agora a relatar como foron enmarcados e representados os dereitos deste colectivo na axenda política do noso país, para iso faremos

unha diferenciación tratando en primeiro lugar o aspecto relativo á saúde e á sanidade e, en segundo lugar, facendo referencia ao ámbito puramente político.

TRANSEXUALIDADE E SANIDADE

No que ao ámbito sanitario respecta é importante destacar que en España o acceso aos servizos sanitarios está garantido mediante o artigo 43 da Constitución. Ademais, no noso país, o Estado cédelles competencias ás autonomías en moitas materias, tamén en materia de saúde. Recae polo tanto nas comunidades autónomas a posibilidade de incluír servizos de atención específica ao colectivo transexual así como a cirurxía de reasignación sexual no catálogo de prestacións de cada comunidade (Platero, 2009).

A loita pola inclusión do tratamento da transexualidade no conxunto de servizos da sanidade foi unha constante na historia da transexualidade, converténdose nunha das principais reivindicacións deste colectivo. Nesta loita atopáronse con moitas dificultades, xa no ano 1991, a ministra de Sanidade daquela entón, M.ª Ángeles Amador rexeitaba a inclusión da transexualidade no catálogo de saúde, aludindo que non era unha cuestión prioritaria e que había moi pouca demografía. Será posteriormente, no ano 1995, cando se exclúa de maneira expresa por primeira vez a cirurxía de reasignación sexual do catálogo de prestacións, pois esta só se levaría a cabo en casos de intersexualidade patolóxica. Pero no ano 1997 esta loita atopa un apoio importante no Defensor do Pobo, un apoio que secunda as súas demandas e inflúe decisivamente na inclusión do tratamento transexual na comunidade de Andalucía no ano 1998, creando a Unidade de Trastornos da Identidade de Xénero (UTIX) no Hospital Carlos Haia en Málaga, que comeza a funcionar no ano 2000, sendo Andalucía pioneira en incluír o tratamento integral da transexualidade no conxunto de prestacións do sistema sanitario. En setembro do 2006, o Goberno elimina esta exclusión expresa do ano 1995 e déixalles ás comunidades autónomas aberta a posibilidade de incluír o tratamento á transexualidade como unha prestación básica no sistema sanitario español (Platero, 2009; Antonelli, 2007).

Nestas Unidades de Trastornos da Identidade de Xénero (UTIX) podemos atopar diversos profesionais como psicólogos e endocrinólogos que se encargan de realizar un diagnóstico, de receitar hormonas e de realizar un número de operacións limitadas ao ano. Pero as necesidades deste colectivo aínda se atopan lonxe de estar cubertas, xa que ao acceso ao tratamento da transexualidade presenta moitas diferenzas entre comunidades autónomas, aínda non se apostou por un servizo integral en todo o estado español. Actualmente existen unidades de trastorno da identidade de xénero en diferentes comunidades (por exemplo Madrid, Cataluña, Valencia) pero non todas inclúen a cirurxía, senón que se tende a asinar acordos co sistema de saúde andaluz para realizar a cirurxía nesa comunidade, o que provoca que

haxa longas listas de espera para someterse á operación (Missé & Coll-Planas, 2010; Platero, 2009).

TRANSEXUALIDADE NA AXENDA POLÍTICA ESPAÑOLA

Podemos afirmar que a transexualidade entrou na axenda política de maneira paulatina, e o fixo da seguinte forma; en primeiro lugar mediante a demanda do dereito para facerse parella de feito (1992-2002), seguido da demanda do dereito ao matrimonio de persoas do mesmo sexo (2002-2005) e en último lugar no referente aos dereitos de identidade de xénero (desde 2004 en diante) (Platero, 2007b citado en Platero, 2009).

Coa democratización do Estado español e a aprobación da Constitución ten lugar a implantación dunha nova lexislación sobre igualdade que incluíu dereitos sexuais e reprodutivos. Destacan a despenalización do acceso aos anticonceptivos (1974), o divorcio (1981), o cambio de sexo (1983), o aborto (1985), a reprodución asistida (1988) e a legalización das asociacións de transexuais (1980) (Platero, 2009).

Aínda que segundo Antonelli (2007) non existiu ningunha lexislación específica para persoas transexuais ata marzo do 2007, procedemos agora a desenvolver as principais medidas tomadas ata ese momento en materia de transexualidade.

Un feito importante ten lugar no ano 1989, cando unha resolución do Parlamento Europeo establece a obriga dos países membros de tomar medidas políticas para combater a discriminación das persoas transexuais. A importancia desta resolución radica en que é a primeira vez que se recoñece a existencia de discriminación cara a este colectivo. Ademais disto, sinalábase tamén que os países membros debían proporcionar mediante a sanidade pública un tratamento integral á transexualidade (Platero, 2009).

Segundo Rullán (2007) desde un principio as demandas do colectivo transexual foron recollidas polos partidos políticos de esquerdas, incluíndoas nos seus programas electorais e posteriormente impulsando iniciativas parlamentarias en prol dos seus dereitos. Platero (2009) neste sentido coincide con Rullán (2007), pois sostén que nos anos noventa, máis concretamente a finais desta década, os dereitos das persoas transexuais empezan a verse incluídos nos programas electorais dos partidos políticos, como é o caso de Esquerda Unida que presenta no ano 1999 un borrador no que se esixía a inclusión do tratamento transexual na carteira de servizos da sanidade pública.

Tamén no ano 1999, o PSOE presentou unha proposta parlamentaria que permitía o cambio de identidade sexual, cambiando nome e xénero ás persoas que se someteron a unha operación. Pero aquelas persoas que non se someteron a unha cirurxía só poderían cambiar o nome se seguían un tratamento médico de dous anos. As persoas transexuais seguían sen ter

dereito nin a contraer matrimonio nin a ter fillos, pois en ningún deses casos se permitiría cambiar o nome no rexistro. Esta proposta dividiu ao movemento, pois mentres que algunhas asociacións do movemento LGTB estaban de acordo e brindábanlle o seu apoio, outras consideraban que non se avanzaba nos dereitos das persoas transexuais considerando a proposta insuficiente (Platero, 2009).

No ano 2002, o Tribunal Europeo dos Dereitos Humanos recoñece o dereito dos individuos transexuais a contraer matrimonio, non obstante en España tiveron que acudir aos tribunais para poder cambiar nomes e sexo nos documentos oficiais (Platero, 2009).

No ano 2004 en España ten lugar un cambio de goberno, dando paso a unha etapa socialista. Nesta lexislatura trátanse diversos aspectos sociais como a violencia de xénero, a inmigración, a dependencia das persoas maiores etc., de feito que se lle chamou a esta lexislatura a «Lexislatura Social».

Segundo Antonelli (2007) no goberno de Zapatero prodúcese importantes avances en materia social, pasamos agora a enumerar algunhas das principais medidas levadas a cabo:

- Apróbase o matrimonio homosexual no ano 2005 que equipara os dereitos das persoas homosexuais aos das persoas heterosexuais.
- O goberno elabora un anteproxecto de lei onde se recollen características de xénero e de orientación sexual como elementos para recoñecer os estranxeiros coa condición de refuxiado.
- O Ministerio de Traballo e Asuntos Sociais inclúe os transexuais e homosexuais nos colectivos prioritarios para loitar contra a discriminación e loitar pola igualdade de oportunidades no Plan Nacional para a Inclusión Social (2005-2006),
- O 9 de marzo de 2006, Institucións Penitenciarias, emite unha circular co obxectivo de que as presas transexuais, poidan ser ingresadas en módulos de mulleres, aínda que estas non se someteron a cirurxía de reasignación sexual.

No ano 2005 coa aprobación do matrimonio entre persoas do mesmo sexo, os dereitos das persoas transexuais convértense nunha cuestión prioritaria dentro do movemento LGTB, de feito o lema da manifestación dese mesmo ano foi «Avanzamos, agora @s transexuais». Isto facía referencia á demanda dunha lei sobre o dereito de identidade de xénero que inclúe peticións como a cobertura do proceso de reasignación sexual por parte da sanidade pública (Platero 2009).

No ano 2006 tras ver que o Goberno incumpría os prazos anunciados para a lei de identidade de xénero, a poboación sentía que os dereitos das persoas transexuais aínda non eran considerados como unha prioridade por

parte do goberno socialista daquel momento. Como mostra disto, en abril de 2006 algunhas activistas transexuais ameazan con iniciar unha folga de fame que é apoiada por asociacións de transexuais e homosexuais de todo o mundo. A partir dese momento os medios de comunicación recollen a folga de fame e as demandas da lei. Finalmente o Consello de Ministros aproba o 2 de xuño de 2006 o Proxecto de lei identidade de xénero para transexuais que permite cambiar o nome e o sexo nos documentos oficiais sen necesidade de someterse a ningunha intervención. Esta lei apróbase no congreso dos deputados o día 1 de marzo de 2007 por ampla maioría, tras ser publicada no Boletín Oficial do Estado e é asinada polo rei e o presidente do Goberno. Entra en vigor a Lei 3/2007, do 15 de marzo, reguladora da rectificación rexistral da mención relativa ao sexo das persoas. O colectivo transexual celebra a existencia dunha normativa que recoñece por primeira vez por medio da lei uno dos seus dereitos fundamentais (Antonelli, 2007; Platero 2009).

Procedemos agora a enumerar as principais características desta lei segundo Rullán (2007):

- Recolle o dereito á rectificación da mención do sexo no rexistro civil, por medio dun expediente gubernativo, que pon así punto e final ao procedemento xudicial longo e custoso que era necesario para obter esa rectificación.
- Recoñece o dereito á rectificación de sexo e nome en documentos oficiais a todas as persoas transexuais, sometéranse a unha operación ou non.
- Para facer uso desta norma requírese un diagnóstico de disforia de xénero emitido por un psicólogo clínico ou por un médico, así como acreditar que se seguiu un tratamento médico durante polo menos dous anos para acomodar as características físicas á identidade de xénero da persoas. Ao esixir o diagnóstico da disforia de xénero continúaase coa consideración da transexualidade como unha patoloxía ou enfermidade.

Doutra banda parécenos oportuno incluír a visión da lei que achega Berenguer (2007), pois aínda que é coñecedor do avance que supón esta nova lexislación non a considera unha verdadeira «lei integral» porque considera que unha lei integral debería ser máis ampla e non só limitarse ao rexistro civil. Debería incluír aspectos como medidas de sensibilización no ámbito educativo e sanitario, nos medios de comunicación, o dereito á asistencia social integral, dereitos laborais e prestacións da seguridade social. A lei de mención relativa ao sexo das persoas non menciona os menores e no referente aos estranxeiros para modificar o rexistro deben adquirir previamente a nacionalidade española.

Belsue (2012) coincide con Berenguer (2007) en afirmar que non se trata dunha lei integral, afirma que se non se soubo aproveitar a oportunidade para crear unha lei que só faga referencia ao cambio rexistral, senón «unha verdadeira lei de xénero que vaia máis alá e inclúa contidos contra a transfobia e protección laboral».

Novamente coincidimos con Belsue (2012) na importancia que o Traballo Social debe ter no proceso de sensibilización respecto deste colectivo.

Podemos afirmar que a lei constitúe un avance moi significativo en materia de transexualidade aínda que presenta carencias. Ante estas carencias diversas comunidades elaboraron normativas respecto diso para regular esas cuestións, procedemos agora a nomealas:

- A primeira delas foi a Comunidade Autónoma de Navarra coa Lei foral 12/2009, do 19 de novembro, de non discriminación por motivos de identidade de xénero e dos dereitos das persoas transexuais que entrou en vigor o 28 de febreiro de 2010. Esta lei persegue, tal como explica a súa exposición de motivos, definir a transexualidade e a atención integral máis alá do cambio no rexistro (Belsue, 2012; Jiménez, 2012)
- No País Vasco destaca a Lei 14/2012, do 28 de xuño, de non discriminación por motivos de identidade de xénero e de recoñecemento dos dereitos das persoas transexuais que se inspira na anterior.
- Tamén atopamos actividade en Andalucía, onde destaca a Lei 2/2014, do 8 de xullo, integral para a non discriminación por motivos de identidade de xénero e recoñecemento dos dereitos das persoas transexuais de Andalucía.
- En Cataluña destaca a Lei 11/2014 de Cataluña relativa ao conxunto do colectivo LGTBI.
- En Galicia atopamos algúns avances: subliñamos con carácter xeral a Lei 2/2014, do 14 de abril, pola igualdade de trato e a non discriminación de lesbianas, gais, transexuais, bisexuais e intersexuais en Galicia.
- En Madrid aprobouse este 17 de marzo de 2016 a Lei de identidade e expresión de xénero e igualdade social e non discriminación da Comunidade de Madrid que como novidade introduce a preservación da identidade corporal dos menores transexuais ata que estes definan a súa identidade, para evitar que sexan operados ao nacer.

REALIZACIÓN DOS GRUPOS DE DISCUSIÓN

1. DESEÑO DE INVESTIGACIÓN OBXECTIVOS

Os obxectivos que perseguimos podemos clasificalos e dividilos en xerais e específicos:

O obxectivo xeral que nos marcabamos o comezo da investigación era profundar no coñecemento da transexualidade en España.

Os obxectivos específicos son os seguintes:

O primeiro deles é coñecer o nivel de coñecementos e a percepción social que posúe a poboación nova (de 19 a 26 anos), con formación superior (con título universitario ou cursando estudos universitarios/ciclos superiores) en materia de transexualidade en materia de sanidade e política.

Tamén perseguimos coa investigación establecer unha comparativa entre o nivel de coñecementos de estudantes de titulacións alleas a Traballo Social e de estudantes de Traballo Social (4.º ano de carreira).

En último lugar intentamos tamén coñecer se hai presenza de estereotipos, crenzas erróneas e desinformación na poboación nova estudada con formación superior.

PROCEDEMENTO

Leváronse a cabo dous grupos de discusión ou focus group, ambos con poboación nova cunha idade comprendida entre os 19 e os 26 anos de idade. Trátase de poboación cualificada, pois algúns deles xa posúen unha titulación universitaria ou ben se atopan cursando estudos universitarios ou ciclos superiores. O primeiro grupo de discusión celebrado tivo lugar con poboación nova externa ao ámbito de Traballo Social, mentres que o segundo celebrouse con alumnado de 4.º curso de Traballo Social.

Preténdense identificar os coñecementos, as actitudes e crenzas que presentan con respecto á transexualidade, analizar se hai estereotipos e transfobia. Realizáronse dous grupos diferentes para así poder establecer unha comparativa entre ambos e analizar se os coñecementos de ambos os grupos en materia de transexualidade sonsimilares ou se, pola contra, os alumnos de traballo social están máis formados nesta materia.

PARTICIPANTES

Para a selección dos integrantes do grupo, contactouse cos participantes persoalmente. No primeiro grupo de poboación externa a Traballo Social perseguíuse a heteroxeneidade do grupo e que cursasen estudos en diferentes titulacións, para así ter unha visión máis ampla e xerar unha maior riqueza.

PREGUNTA	CATEGORÍA	CONCEPTUALIZACIÓN
Sabes se hai algunha lei en materia de transexualidade?	Política Social	Aspectos políticos e xurídicos da transexualidade
Cres que as operacións de reasignación sexual deberían contemplarse no catálogo de prestacións da sanidade pública?	Transexualidade e sanidade	Aspectos políticos e xurídicos da transexualidade

(Fonte: elaboración propia)

No que respecta ao grupo de Traballo Social, contactouse con alumnado de cuarto curso, que se atopa finalizando os seus estudos. Unha vez captados os integrantes dos grupos reservouse unha aula na que tiveron lugar os grupos de discusión focalizados.

En cada grupo de discusión debateuse durante unha hora sobre diferentes aspectos relacionados coa transexualidade sendo gravados mediante unha gravadora de son, tras o consentimento por escrito.

ANÁLISE DE RESULTADOS E DISCUSIÓN CATEGORÍA: POLÍTICA SOCIAL

Pregunta: Sabedes se hai algunha lei en materia de transexualidade?

Isto permítenos coñecer se a sociedade está informada sobre os avances e a lexislación en materia de transexualidade, así como avaliar a visibilidade que se lles dá a este tipo de cuestións, pescudar se teñen un impacto na sociedade, e se é coñecedora delas.

Grupo A

A4 afirma «hai algo que reconece que existe a transexualidade, algo me soa de ver» A5 «eu creo que se está loitando porque teñan os mesmo dereitos que o resto».

A2 afirma que «creo que agora poden casar, pero non adoptar, que poden facelo pero como monoparental como as persoas homosexuais, neste sentido non hai igualdade».

Grupo B

B2 afirma que «contémplase por exemplo na renda de inclusión social de Galicia (RISGA), creo que aparece como un dos colectivos especificados».

B6 sostén que «si, acórdome que os colectivos eran transexuais, minorías étnicas, monoparentais e persoas que saíron do cárcere».

B2 sostén que «sóame que hai algo de sanidade, que hai facilidades, que te podes poñer na lista».

B1 afirma que «creo que tardas moito, a lista de espera é moi longa».

B5 di que «creo que tamén é complicado co tema dos documentos, podes operarte de todo e non poder cambiar aínda o nome no DNI».

B6 manifesta que «si, creo que tardas moitos anos, creo que depende das comunidades tardas máis ou menos, isto complícache moito máis calquera tipo de trámite».

Abriuse un debate sobre se podías cambiar os documentos sen operarte, B5 afirma que «non fai falta operarse que eu vin casos de nenos que lles cambiaban de nome sen operarse» ao que B6 apunta «de nome si, pero non de se o sexo o cambian sen operarte», todas as demais manifestaron ter tamén esa dúbida.

B6 di que «creo que o tema do sexo é o máis difícil porque imaxino que cando che fan por primeira vez o DNI tes que levar un certificado médico que diga se es neno ou nena, entón para cambiar o sexo tamén necesitarás un informe médico ou algo».

Podemos concluír mediante o obtido nos grupos de discusión que en política social é o grupo de Traballo Social o que mostra ter unha maior base de coñecementos, mentres que o primeiro grupo considera que hai algunha lexislación en materia de transexualidade «algo hai que reconece a transexualidade, que me soa de ver na tele» (A4, muller, 22 anos), non é capaz de especificar cal, nin de que se trata. No grupo de Traballo Social xa xorde o tema da lexislación para o cambio de nome e sexo nos documentos oficiais, aínda que non saben en que consiste exactamente. Sosteen que varía dunhas comunidades a outras «dependendo dunhas comunidades tardas máis ou menos (en cambiar o nome nos documentos) isto complica moito calquera tipo de trámite» (B6, muller, 21 anos). Tamén no grupo de Traballo Social se fai referencia á transexualidade como un dos colectivos específicos contemplados nas renda de inclusión social de Galicia (RISGA). No referente á sanidade en Traballo Social saben que existe unha lista de espera pero que esta é moi longa. Isto é certo, pois tal e como se recolle no apartado de aspectos políticos e xurídicos da transexualidade, España aínda non apostou por un modelo integral para o tratamento da transexualidade. Isto provoca que existan moitas diferenzas entre comunidades autónomas, posto que unhas contemplan a cirurxía como prestación da sanidade pública mentres que outras non o fan, o que ocasiona que moitas comunidades deriven as persoas para operarse a outras comunidades na que se aparece recollida como unha prestación, dando lugar a unhas interminables listas de espera para someterse á operación.

Ningún dos dous grupos se mostra coñecedor da Lei 3/2007, do 15 de marzo, reguladora da rectificación rexistral da mención relativa ao sexo das persoas, nin do avance que supuxo para a modificación dos datos nos documentos oficiais.

Ata hai moi pouco tempo non se creou lexislación específica en materia de transexualidade, pois Antonelli (2007) afirmaba que ata marzo de 2007 en España non existiu lexislación específica nesta materia. Como vimos no marco teórico desta investigación, Berenguer (2007) e Belsue (2012) criticaban esta lei sostendo que non é unha lei integral, senón que só se limita ao ámbito do rexistro civil, senón incluír medidas relacionadas co ámbito educativo e sanitario, medidas contra a transfobia e medidas de protección laboral. En España existen moitas carencias en materia de transexualidade estas carencias tamén se trasladan aos participantes dos grupos de discusión, pois aínda que a transexualidade está na axenda política española non o está tanto nos coñecementos dos participantes, pois ambos os grupos mostran moito descoñecemento no referente a lexislación en materia de transexualidade.

CATEGORÍA: TRANSEXUALIDADE E SANIDADE

Pregunta: Cres que a operación de cirurxía de reasignación sexual debe contemplarse no catálogo de prestacións da sanidade pública?

Isto permítenos coñecer a opinión sobre unha cuestión que suscita tanta polémica, e sobre a cal moitos movementos sociais están a loitar duramente.

Grupo A

A2 sostén que «lin que era unha cirurxía moi custosa».

A4 manifesta que «podería asumila en parte» ao que A2 contesta que «creo que en parte xa se asume».

Cando se lles pregunta se se debe asumir como unha prestación na súa totalidade, A2 afirma «creo que tal e como está agora o panorama sanitario, que só hai que ver como esta urxencias non estamos preparados para asumir iso, aínda que soe moi frío, é a realidade», e manifesta que «habería que ver se a sociedade está preparada para isto, xa que a sanidade é de todos e todos pagamos impostos».

A4 sostén que «aínda que soe mal, a min asumila totalmente pareceríame moito, pero unha parte paréceme ben, que non se pague todo pero que se lles dea unha axuda».

A2 di que «falar de custos cando falamos de cidadáns soa mal, pero se se asumise necesitaríamos máis médicos, máis partida orzamentaria».

A3 afirma estar de acordo co tema dos custos «está todo tan mal que nin se cobre o súper básico que nos deixa vivir, antes diso vai o que nos fai falta día a día, primeiro hai que mellorar a sanidade economicamente e tamén culturalmente a sociedade para

preparala». A2 coincide e sostén que «se se arranxa a sociedade a sociedade leva a que se arranxe o sistema e, se se arranxa o sistema, todos encaixariamos mellor nel».

Grupo B

Afirman todas á vez e con gran seguridade que si, universalmente. Cando se lles cuestiona sobre o elevado custo, B6 afirma que «máis custoso é para a persoa querer ser muller e non poder porque se ten que gastar miles e miles de euros».

B4 afirma que «para min sen dúbida debe ser universal e asumida totalmente».

B6 completa isto dicindo que «débase pagar todo, tratamento psicolóxico, tratamento hormonal, e operación. Non é un capricho é unha necesidade».

Podemos concluír que é en sanidade pública e a transexualidade, onde atopamos unha maior diferenza entre ambos os grupos. No primeiro grupo doutras titulacións ningún participante afirma que se debería contemplar inmediatamente e na súa totalidade no catálogo de prestacións da sanidade pública, senón que afirman que só se debería pagar unha parte «a min todo pareceríame moito, pero unha parte pareceríame ben, que se lle pague unha parte, que se lle dea unha axuda» (A4, muller, 22 anos). Sosteen ademais que a sociedade non está preparada para asumir estes custos, «habería que ver se a sociedade está preparada para iso, xa que a sanidade é de todos e todos pagamos impostos» (A2, home, 26 anos) facendo referencia á aceptación da transexualidade na sociedade. Tamén afirman que non se debería asumir na súa totalidade por temas económicos «está todo tan mal que non se cobre o súper básico que nos deixa vivir, antes diso vai o que nos fai falta día a día» (A3, muller, 22 anos) polo que se pode observar que non contemplan o tema da transexualidade como unha necesidade inmediata, nin vital para as persoas transexuais.

Mentres que no segundo grupo, o de Traballo Social, mostra unha maior sensibilización co colectivo transexual, pois todos os participantes non dubidan en soste que si, que se debería contemplar e ademais de maneira universal «débase pagar todo, tratamento psicolóxico, hormonal e operación, non é un capricho é unha necesidade» (B6, muller, 21 anos). Isto quere dicir que a operación a conciben como unha necesidade inmediata e vital para as persoas transexuais.

Actualmente a Rede pola Despatoloxización das Entidades Trans do Estado español atópase loitando pola inclusión da transexualidade no sistema

sanitario español, ante esta posibilidade o estudantado de Traballo Social móstrase moito máis concienciado e sensibilizado que o estudantado doutras titulacións, pois estes últimos non defenden a inclusión total, senón que falan de axudas parciais, sen apostar pola inclusión plena no sistema de saúde.

4. REFLEXIÓNS FINAIS, LIMITACIÓNS E PROSPECTIVA

Tamén podemos dicir que nos atopamos ante un xacemento profesional para o Traballo Social aínda inexplorado, pois ata agora a atención á diversidade sexual levouse a cabo desde unha perspectiva médica, pero faise necesaria a perspectiva social e a figura dun profesional que acompañe a persoa na súa transición, sen que esta deixe de ser suxeito activo do seu propio cambio. Necesítase un profesional que poña en contacto persoas e redes de apoio, que cree e xestione recursos específicos destinados a este colectivo, que desenvolva campañas contra a exclusión e a discriminación deste colectivo, e quen mellor que o profesional de Traballo Social para desempeñar esta función?

Tras profundar no tema consideramos que o Traballo Social pode ser un importante aliado na loita que está a levar a cabo este colectivo, pero a realidade é que aínda non se incluíu a perspectiva social na atención á transexualidade. Isto podémolo observar en que no territorio español instaláronse unidades de trastornos da identidade sexual (UTIS) en varias comunidades, estas unidades funcionan mediante equipos interdisciplinares, contan con profesionais como médicos endócrinos, psicólogos clínicos, xinecólogo, psiquiatras etc., pero a presenza da figura un profesional de Traballo Social aínda non é unha realidade nestes equipos.

No referente aos obxectivos específicos que nos propoñiamos, podemos afirmar que cumprimos con éxito os obxectivos, pois mediante a realización dos grupos de discusión puidemos coñecer o nivel de coñecementos que ten algunha poboación nova con formación superior en materia de transexualidade. A poboación moza, estudante de traballo social, é a que presenta unha base de coñecementos máis sólida e ampla sobre o tema, así mesmo observamos desinformación en ambos os grupos, aínda que en menor grao entre o alumnado de Traballo Social.

Debemos destacar que en moitas cuestións ambos os grupos mostraron descoñecemento ou vagas ideas, o que se traduce en que aínda hai unha gran parte da poboación que descoñece as demandas, as necesidades e a loita que leva a cabo este colectivo.

Se falamos das perspectivas de futuro que presenta a transexualidade, considero que é necesario que se sigan realizando investigacións, pois aínda existe moita desinformación con respecto a este tema.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Antonelli, C. (2007). «Transexualidad y proceso histórico español». En García, M. (coord.). Transexualidad, situación actual y retos de futuro (pp.7-19). Asturias: Consejería de Salud y Servicios Sanitarios del Principado de Asturias. Recuperado de: <http://www.amaltea.org/wp-content/uploads/2015/09/terapiasexualtransexualidad2007.pdf>
- Belsué, K. (2012). La legislación en cuanto a la transexualidad en España, avances, debilidades y paradojas. *Feminismos* (n.º 19), 211-234. Recuperado de: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/27609/1/Feminismos_19_12.pdf
- Berenguer, M. (2007). «Cambios judiciales y legales a partir de la puesta en marcha de la Ley de Identidad de Género». En García, M. (coord.). Transexualidad, situación actual y retos de futuro (pp. 31-83). Asturias: Consejería de Salud y Servicios Sanitarios del Principado de Asturias. Recuperado de: <http://www.amaltea.org/wp-content/uploads/2015/09/terapiasexualtransexualidad2007.pdf>
- Missé, M. & Coll-Planas, G. (2010). «La patologización de la transexualidad: reflexiones críticas y propuestas». *Norte de Salud Mental*, vol. VIII (n.º 38), 44-55. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4830142.pdf>
- Platero, R. (2009). «Transexualidad y agenda política: una historia de discontinuidades y patologización». *Política y Sociedad*, 46 (n.º 1-2), 107-128. Recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3141633>
- Rullán, R. (2007). La percepción de la transexualidad en el ámbito social y político. En García, M. (coord.). Transexualidad, situación actual y retos de futuro (pp. 19-31). Asturias: Consejería de Salud y Servicios Sanitarios del Principado de Asturias. Recuperado de: <http://www.amaltea.org/wp-content/uploads/2015/09/terapiasexualtransexualidad2007.pdf>